

Mircea MORARIU

Actorii, ca și gladiatorii

Se spune adesea, la modul metaforic, că actorii ar fi gladiatorii ai sentimentelor. În chip de gladiatori pur și simplu îi găsim pe câțiva componenți ai trupei Teatrului Național „Radu Stanca” din Sibiu, învingătorii, cei ce au rezistat ritmului infernal de lucru pe care l-a impus regizorul ucrainean Andryi Zholdak în vederea creării spectacolului intitulat **Viața cu un idiot**, inspirat dintr-un roman, netradus încă la noi, al scriitorului rus Victor Erofeev. Din câte am aflat la conferința de presă ce a precedat premiera, la suprasolicitanța muncă depusă pentru înfăptuirea montării, au pornit la drum toți actorii Secției Române. Preț de două luni, s-a repetat câte zece ore pe zi. În etapele de finisare a spectacolului, în cele zece ore erau repetate cam șapte-opt minute din reprezentarea ce durează în jur de trei ore fără douăzeci de minute. S-au produs înlocuiri, abandonuri, s-au făcut sacrificii, s-a pus între paranteze ceea ce înseamnă viață personală ori limite ale ființei umane, totul pentru îndeplinirea vrerii directorului de scenă care, în chip declarat, și-a dorit un spectacol din care e exclus orice compromis, din care e extirpat virusul indiferenței. Poți sau nu să accepți ceea ce vezi (la unele scene cu caracter apăsător fiziologic, mărturisesc că am întors capul, cu atât mai mult cu cât mi s-au părut supradimensionate, dincolo de marginile iertate, eșuând într-un naturalism primar), dar e sigur că ieși de la spectacol marcat, stors, epuizat – simțurile îți sunt adesea agresate, observația e solicitată la maximum – și e la fel de sigur că te simți pe tine însuși asemenea unei prezențe umile a unui viu coplesitor, chiar insuportabil. Spectacolul mizează pe răscolirea haosului din noi, pe punerea sub semnul întrebării a acelei ordini, până la urmă comode, ce facilitează acest haos care ia forma înșelătoare a unei ordini artificiale. Această ordine artificială – ce își află adesea pe scenă, în alte spectacole, transpuneri comode și previzibile – își propune Zholdak să o dinamiteze, conștient fiind că operația îi reușește doar în cazul acelor spectatori și ei gata de sacrificiu, pregătiți de aventură și care acceptă cu adevărat să se însoțească cu un mod de a face teatru crud și zgâlțâitor.

Așa după cum spuneam, scenariul dramatic scris de Andryi Zholdak, tradus și adaptat de Maria Dinescu, are drept punct de plecare un roman încă inexistent pe piața românească, datorat lui Victor Erofeev. Numele scriitorului nu e însă nicidecum necunoscut cititorului român de literatură bună, câteva dintre cărțile sale fiind traduse și tipărite de Editura *Paralela 45*. Fiu al unui diplomat sovietic, odinioară traducător oficial de limba franceză al lui Stalin (o parte din aceste detalii, dar și altele se găsesc în romanul *Stalin cel bun*), Erofeev s-a alăturat la un moment dat disidenței literare, prin dorința de a tipări un almanah deloc agreat de rigorile cenzurii comuniste. Într-o Uniune Sovietică, stat care era „Imperiul Cuvântului și al Imaginii” și în care „necesitatea vitală a Partidului era să dețină monopolul asupra cuvântului ca și asupra vodcăi”, cel care la vârsta de 30 de ani, în decembrie 1977, a avut ideea „nesăbuită” de a se sluji de literatură ca de ceea ce el însuși numește „o armă nucleară”, a devenit „un caz”. De altminteri, acea „armă nucleară” e încă și azi activă, căci Erofeev continuă să fie un acid critic al realităților rusești de acum. Pentru Erofeev, chiar și astăzi, „Stalin trăiește”, în

Cristina FLUTUR

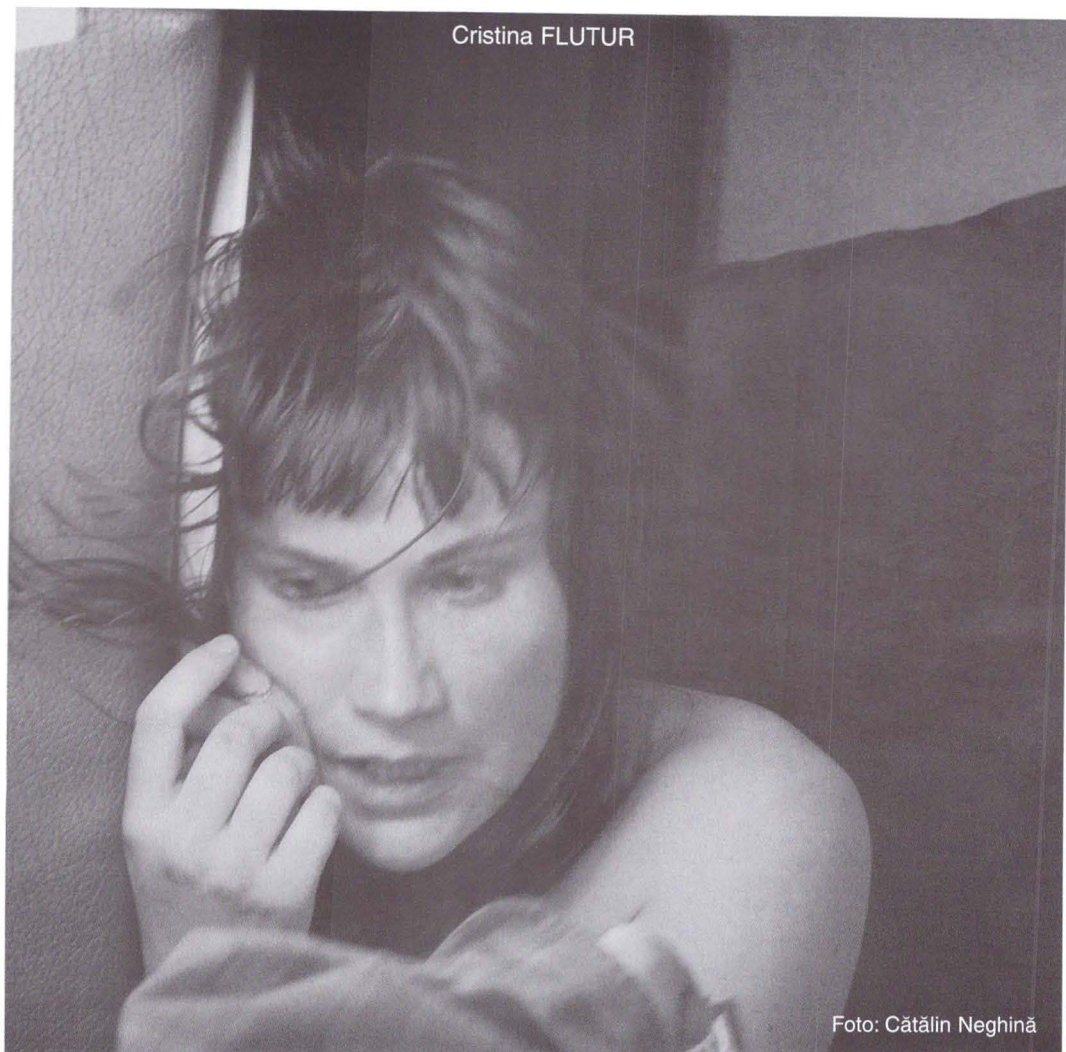

Foto: Cătălin Neghină

pofida noroiului cu care a fost împușcat, iar cadavrul lui a ieșit la suprafață asemenea celor al înecaților. Drept pentru care „sufletul rusesc e în esență stalinist”. Stalin e „respectul pentru cruzime și pentru perfidie” și „o nouă frică ce ne cuprinde”. Consecința e că Erofeev nu renunță la statutul de „armă nucleară” pe care i l-a acordat literaturii.

Povestea din *Viața cu un idiot* poate fi decodată, la un prim nivel de semnificație, drept una ce reface istoria existenței unui cuplu căruia îi e dat să trăiască în perioada poststalinistă, oricum comunistă. E vorba despre un El și o Ea, căsătoriți, condamnați să conviețuiască într-o garsonieră (de fapt, „fericiți” că nu stau într-o locuință *komunalka*). Coexistența lor e în totală disjunție cu ideea însăși de sentiment. Aleargă, se chinuie reciproc, se trezesc speriați de obsesia că trebuie să ajungă la timp la serviciu ori la câte o ședință, convocată de vreun *nacealnik* (șef) nevrozat, abrutizat de „harababura din cap”, la rândul-i un mic Stalin. Soția își mai îngăduie din când în când să mai citească câte o pagină din

Proust, cel plecat în căutarea timpului pierdut și la care „totul e hazard; chiar și sentimentele“. Din viața lor hazardul, sentimentele sunt excluse. Iar cum echipa condusă de soț nu a realizat cifrele de plan, *nacealnik*-ul isterizat ordonă pedeapsa un fel de reeducare prin muncă. Cei doi soți vor trebui să meargă la un azil psihiatric și să își aleagă „un idiot“ cu care să conviețuiască timp de un an. Firește că și pentru a duce la îndeplinire această „sarcină de partid“, omul sovietic va fi obligat să dea șpagă, șperaclul fiind reprezentat de atotputernica sticlă de vodcă, monopolul partidului. Odată adus în garsoniera cuplului, tânărul Vova va înlătura orice regulă, va dinamita urmele de echilibru fragil, va exclude normalitatea, va inversa raporturile firești, va deveni, pe rând, amantul soției, căreia îi va face un copil, și mai apoi iubitul soțului.

Spectacolul pe care îl înfăptuiește pe scena Teatrului Național „Radu Stanca“ Andryi Zholdak nu se cantonează la acest prim nivel de semnificație, considerat prea legat de contingent. Regizorul durează o poveste biblică cu un El și o Ea care, în mica lor garsonieră, au un colț de rai, în care ar fi trebuit să se bucure de rosturile ființei umane, să iubească, să fie fericiți, să aibă copii. Însă Bărbatul și Femeia se sustrag rosturilor lor naturale și trăiesc asemenea a doi câini. Cel ce vine să le răscolească existența e debilul mintal Vova, „trimisul lui Dumnezeu“. El, bolnavul, îi va oferi Femeii șansa maternității. Chiar el, nebunul, își va regăsi pentru o clipă sentimentele. El va da valoare pentru o vreme Îngerului ce bântuie prin scenă. Dar Femeia ucide fătul, sacrifică o viață. De abia acum echilibrul naturii va fi cu adevărat modificat. De abia acum vom pătrunde într-o poveste înspăimântătoare despre umanitatea părăsită de sfințenie, de echilibru, de protecție, de ordine, pentru care îngerii nu mai au valoare. Căci lumea aceasta e abandonată de Dumnezeu.

Zholdak ne confruntă cu un spectacol învolburat (în sensul bun al cuvântului), de maximă crispare a rostirii și gesticii, a mimicii și a acțiunii, aflat constant dincolo de limitele paroxismului și de cele ale nevrozei. Împreună cu scenografa Tatyana Dimova, regizorul a creat un spațiu scenic organizat deopotrivă pe orizontală și pe verticală, în ambele situații operând o segmentare în trei. Pe laterale se află două căsuțe (una va fi transformată la un moment dat în *night-club*). Acolo vom întâlni personajele simbolice: Femeia, Bărbatul, Vova, Îngerul, simbolurile răului. În spațiul intermediar se vor mișca mai cu seamă „observatorii“, oamenii dotați cu camere de luat vederi, care vor pătrunde în spațiile închise. Imaginile de acolo vor fi proiectate *live* pe cele trei ecrane, ca la un *Big Brother* mai grotesc decât tot grotescul din lume. E o preferință a regizorului pentru *gros-plan*, pentru șocare și agresare, pentru livrarea în supradoză a coșmarurilor personajelor, pentru insistența pe chipurile lor chinuite, dezumanizate, respingătoare. Oamenii cu camerele de luat vederi vor prelua acțiunile consumate în timpul real al spectacolului de teatru. Doi VJ le vor asocia acestora alte imagini – o parte filmate la Ocna Sibiului, în Grădina Zoologică, în care îi recunoaștem pe actorii interpreți din spectacol. Aceste imagini „în conservă“, pentru realizarea cărora s-au consumat aproximativ patru sute de videocasete, sunt mixate cu altele decupate din filme *horror*, precum *King Kong*, *Natural Kill Born*, *Kill Bill*. Cocteilul acesta superputernic de imagini îți bombardează retina, ești obligat să alegi, să selectezi, simți cum în tine însuți se instalează starea agresivă, de nevroză și suprasolicitare. Pleonasmul, tautologia sunt voite, căutate, cu efecte aproximative, nu îngăduie distanțarea, te simți tu însuți ca prins într-o cușcă și în van îți cauți scăparea. Și îngerul tău și-a pierdut aripile. Amestecul vizual e dublat de unul

Florin COȘULEȚ
și Cristina FLUTUR

Foto: Călin Neghină

Ema VETEAN

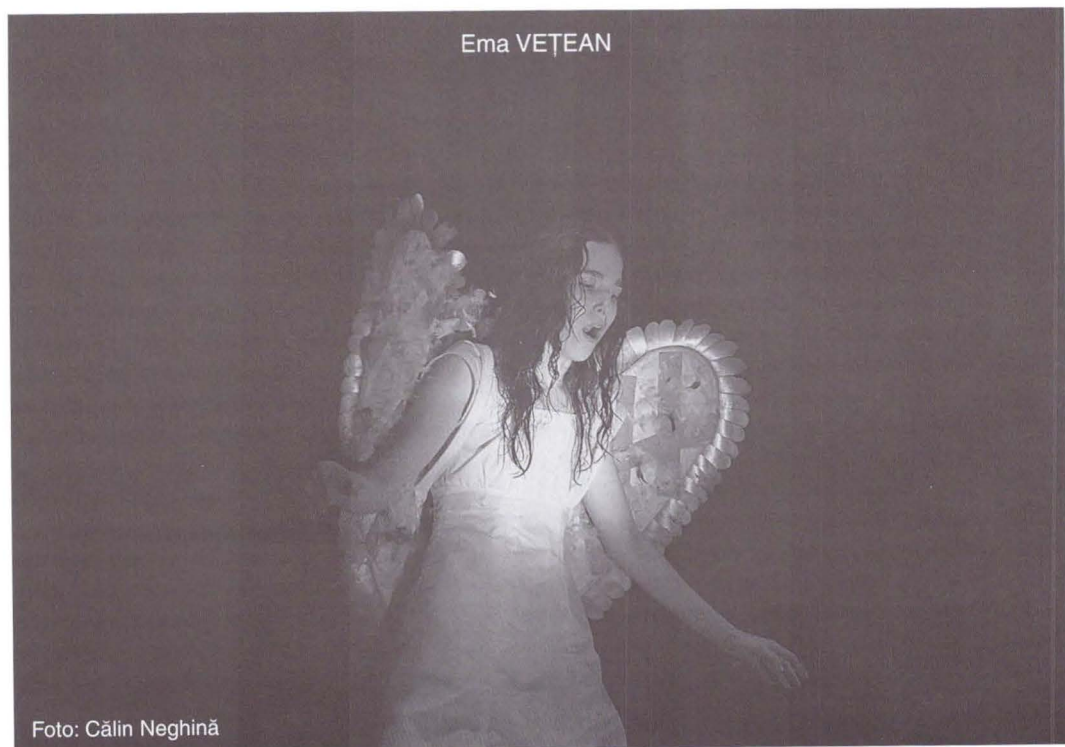

Foto: Călin Neghină

Cristian STANCA și Pali VECSEI

Foto: Călin Neghină

sonor, în intimitatea lui combinându-se celebrul vals al lui Eugen Doga din *O dramă la vânătoare*, muzică românească, piese *Manu Chao*, insistența inserării celebrei arii mozartiene *Fluturaș nu mai aripioare*, cântată voit fals, apăsător-ironic, amenințător. Și Îngerul își vede aripile distruse, semn că e „retras” de Dumnezeu, care acum le refuză Bărbatului și Femeii protecția. Se rup astfel toate zăgazurile, inclusiv cele ale minții.

Întreg spectacolul se desfășoară într-un ritm drăcesc, gâfâit, de goană absurdă, goana ne bună a vieții, goana căreia i ne supunem ușor, fără rezistență. Pentru că nu dorește să aducă pe scenă *iluzia terorii*, ci **teroarea însăși**, Zholdak lasă cale liberă nemăsurii. O nemăsură pe care o simțim noi, spectatorii, dar mai cu seamă actorii Florin Coșuleț, Cătălin Pătru, Cristina Fluture, Mihai Coman, Viorel Rață, Cristian Stanca, Ema Vețean, Pali Vecsei, Bogdan Sărătean, Codruța VasIU. Ei sunt gladiatorii, cei care știu că jocul la care s-au angajat îi poate costa prețul suprem. În pofida acelei secvențe, poate dorit, dar numai aparent liniștitoare, care pentru câteva momente ne reamintește că, totuși, suntem la teatru. Un teatru al supradilatării faptelor, eforturilor, al extremelor, al insuportabilului din noi și din vecinătatea noastră.

Teatrul Național „Radu Stanca” din Sibiu – Viața cu un idiot, scenariu dramatic de Andriy Zholdak după romanul lui Viktor Erofeev. Traducerea și adaptarea textului: Maria Dinescu. Regia artistică: Andriy Zholdak. Decoruri și costume: Tatyana Dimova și Andriy Zholdak. Cu: Florin Coșuleț, Cătălin Pătru, Cristina Fluture, Mihai Coman, Viorel Rață, Cristian Stanca, Ema Vețean, Pali Vecsei, Bogdan Sărătean, Codruța VasIU. Data premierei: 24 martie 2007.